

89

העם הליטאי והיהודים בשואה

דב לוי

תדפיס מתוך
"דברי הקונגרס העולמי החמישי למדעי היהדות"

כרך ב

ירושלים 1972

העם הליטאי והיהודים בשואה

דב לונן

ירושלים

על אף החלק הקטן יחסית של היישוב היהודי בליטא (250,000 בסוף 1939) בתוך כלל יהדות אירופה, ושל העם הליטאי (2,500,000) בתוך כלל עמי אירופה, נודעת לנושא הנדון כאן, חשיבות ומשמעות מיוחדת, בעיקר משתי הסיבות הבאות:

(1) מצבה היחסי הטוב של יהדות ליטא העצמאית, בין שתי מלחמות העולם, במיוחד בראשית התקופה, היא תקופת האוטונומיה הלאומית ('תור הזהב').

(2) השיעור הגבוה ביותר — 92%, של היהודים הליטאיים שהושמדו (רובם ככולם בידי ליטאים) לעומת שעורי המושמדים היהודיים בכל ארצות אירופה.

שתי השאלות המרכזיות העולות בהכרח בעקבות קביעות אלו ושעליהן ננסה להשיב במהלך הדברים הן: א) כיצד התפתחו הדברים עד לידי כך? ב) מה היו הסיבות לכך?

א

למעשה חלה נסיגה הדרגתית ובלתי פוסקת בזכויות המוצהרות של האוטונומיה הלאומית מאז 1924, עם חיסול המיניסטריין לעניני יהודים ומוסדות ממלכתיים אחרים. נטייה זו נמשכה לסירוגין תוך שנות ה-20 וה-30 על רקע התחרות כלכלית עקבית מצד המעמד הבינוני והאינטליגנציה הליטאית וכתוצאה משינויים מדיניים.

החמרה בולטת החלה להסתמן סמוך למלח"ה השניה — 1938, עם הביטול הפורמלי של שרידי האוטונומיה בחוקה, דהיינו: סעיפים 73 ו-74 שהבטיחו ליהודים ניהול עצמי בשטחי התרבות, החינוך, הסעד והעזרה ההדדית. עם זאת גבר לחץ העיתונות על הממשלה למען צמצום נוסף של שטח המחיה הכלכלי של היהודים; בראש מסע זה שסיסמתו המרכזית היתה: 'ליטא לליטאים', עמדו ארגונים כלכליים עירוניים Verlininkai (הווארסלינינקאי) וחקלאיים; כל המדינות כבר פתרו שאלת היהודים ואנו עדיין לא קבל העיתון Verslas ('ווארסלאס'). עיתון החקלאים החרה החזיק אחריהם, אך בשינוי קל: 'יש לפתור בעית היהודים בלי רעש'. ממספר צעדים חוקתיים-פיסקאליים באותה עת מסתבר, כי אכן אימצה הממשלה עצות אלו. במקביל, הלכו ורכו התקפות אלימות על יהודים בצורה חסרת תקדים במדינה זו. אחד השיאים היה הפוגרום שבוצע בעידודם ובהשתתפותם של שוטרים ליטאים עם כניסתם לווילנה באוקטובר 1939. סימנים להתרפת התוקפנות האלימה ביזמת יסודות לאומניים ממורמרים, כשל מתן בסיסים צבאיים לברה"מ בליטא ובשל גידול הפעלתנות של המפלגה הקומוניסטית הכלת-ליגאלית אשר בה בלטו היהודים — הגבירו

1. ווארסלאס (Verslas), קובנה, 19.12.1938.

2. 'איכרים ויהודים' — (Ukininky Pataréjas) קובנה 15.2.1939.

עוד יותר את חרדת הציבור היהודי מן הצפוי לו בעתיד, ולראשונה מאז שנים רבות הוחל בהכנות ראשוניות להגנה עצמית.

לא יפלא, איפוא, שכניסת הצבא האדום לליטא ביוני 1940 נתקבלה על ידי חוגים רחבים של הציבור היהודי בהרגשת רווחה, במיוחד כאשר האלטרנטיבה הצפויה היתה — לדעת הכל — השתלטות נאצית בצורה זו או אחרת. מאידך, קבלו המוני הליטאים מאורע זה וכן כינון משטר סובייטי בליטא, בהתמרמרות ובחירוק שיניים וראו בכך אובדן עצמאותם שהושגה לאחר 120 שנות שיעבוד של השלטון הרוסי. למרות העובדה שחלק ניכר מן היהדות הליטאית נפגע לא פחות מן האוכלוסיה הליטאית, בתהליך הסובייטיזציה של הארץ הרי זהו היהודים ככלל עם המשטר השנוא שנכפה עליהם. המחתרת הלאומנית ל.א.פ. (L.A.F.), המאורגנת היטב בהשראת האבוואר Abwehr הנאצי, שנתמכה על ידי חוגים רחבים באוכלוסיה, עמדה בראש ההסתה ומסע האיזמים, שהתנהלו כמעט בגלוי נגד היהודים לקראת אפשרות של מלחמה צפויה בין ברית"מ וגרמניה. כאחד הכרוזים שמחתרת זו הפיצה באביב 1941, נאמר: 'אחים ואחיות ליטאים, הגיעה השעה הגורלית והאחרונה לעשות חשבון עם היהודים. זכות המקלט שניתנה ליהודים בתקופת ויטאוט הגדול (1388) בטלה ומבוטלת סופית. כל יהודי ליטאי בלי יוצא מן הכלל מזהר בזה, לעזוב בלי דיחוי את אדמת ליטא'. בכרוז אחר ממש ערב הפלישה הנאצית, מוצעת אפשרות הנינה לבוגדים הליטאים — רך בתנאי שהם יוכיחו שכל אחד מהם חיסל לפחות יהודי אחד'. הכרוז מסתיים בקריאה לליטאים: 'ברגע המכריע קבלו את רכושם לידיכם כדי שדבר לא ילך לאיבוד'.

איומים אלו שנקלטו אמנם על ידי יהודי ליטא, לא היו סתם בעלמא: מיד עם פרוץ המלחמה בין גרמניה לברית"מ (22.6.41) עוד בטרם כניסתם של טורי הווארמא-כט, פרץ נחשול פרעות המוניות במקומות שונים. כך למשל נכנסו כוחות הגרמנים לקייידאן (Kedainiai) ב-25 ליוני ויום קודם לכן נורו צעירים יהודיים על ידי ליטאים מקומיים. לראסיין (Raseiniai) נכנסו הגרמנים ב-28 ליוני וכבר לפני כן רצחו ליטאים יהודים בחוצות העיר ושדדו את רכושם. בקובנה שימשה כרקע לפרעות, בין השאר, הודעת מפקד חיל המצב הליטאי אל"מ י. בוביאליס (Bobelis) יום לפני כניסת הגרמנים שנאמר בה כי על כל גרמני שיהרג בידי יהודים — יוצאו להורג 100 מהם. כאשר נכנסו הגרמנים לעיר ביצעו הליטאים בעידודם העקיף, מרחץ דמים בפרוור סלבודקה הנודע ובמקומות אחרים. הם לא הסתפקו בהמתת הקורבנות, אלא עינו אותם קודם וערכו אורגיות המוניות וזוועותיות. הפעילים ברציחות הללו, או לפחות היוזמים, באו ברובם מחוגי האינטליגנציה ואישי ציבור. כך למשל השתתפו

3. הכוונה לתקופה מ-1795 כתוצאה מחלוקתה השלישית של פולין אשר ליטא היתה חלק ממנה, ועד 1915 עם האוקופציה הגרמנית במלחמת העולם הראשונה.
4. הכרח חתום על ידי 'החזית האקטיביסטית הליטאית' (L.A.F. "Lietuvy Aktyvistu Frontas") מצוטט לפי: רציחות המוניות בליטא (Masines Žudynės Lietuvoje) בעריכת - ב. באראנאוסקאס ואחרים, הוצאת האקדמיה למדעים של הרפובליקה הסובייטית הליטאית, וילניוס 1965, מסמך מס' 30, עמ' 50.
5. שם מס' 30, עמ' 49.

בכנופיות הרוצחים בשאבלי (šiauliai) כ-90% של הסטודנטים ממכון למסחר ומוסדות השכלה אחרים ובראשם מוריהם ועורכי-דין ידועים בעיר. מתנדבים ליטאים מחוגים אלו ואנשי צבא לשעבר היוו גם עיקר כוח האדם באיינואצקומנדו 3/A שביצעה לפי לוח זמנים את האקציות השיטתיות ברחבי ליטא שבהן נטבחו עד ינואר 1952 — כ-85% מיהדות ליטא. כך למשל, באחת מיחידות המשנה שכונתה — 'הפלוגה הנוודדת', היו רק גרמנים בודדים בלבד בתפקידי פיקוד ומטה, בעוד כ-80% של היחידה היו כיתות יורים ליטאים. הזונדרקומאנדו בוילנה שנודעה לשימצה בשם הליטאי — 'אפאטנגאס בוריס' (Ypatingas Burys) ושביצעה חטיפת יהודים מגיטו וילנה ורציחתם בכורות פונאר — הורכבה מכ-45 ליטאים בפיקוד קצין גרמני.

נסיונות שתדלנים יהודים לפנות למנהיגים ליטאיים ולאישים מוכרים בציבור כאנשי רוח וכליבראליים, לא הביאו תוצאות, אך שיקפו את עמדתם הברורה: לדוגמה, כשפנו אמהות מודאגות לילדיהן, שאבדו בימים הראשונים של הפלישה, אל יו"ר הצלב האדום, רופא נודע, ענה להן: 'מי שקודם לכן שמח — כעת יבכה'.

סגן הארכיהגמון הליטאי קיבל במאור פנים משלחת יהודי קובנה, אך לבקשתם שיואל להשתדל לטובתם לפני השלטון הגרמני ענה, כי 'זכר זה עלול לסכן את מצב הכנסיה הקתולית בליטא, ואחריות כזאת אינו רשאי לקחת על עצמו'. להצעתם להפיץ אגרת למאמינים כדי שלפחות המה לא ישתתפו בשחיתות, היתה תשובתו: 'אין הכנסיה מסוגלת להושיע לכם. אני אישית יכול רק לבכות ולהתפלל'. משיחה אחרת עם חבר הממשלה הליטאית הזמנית באותם ימים, נודע, ליהודים כי לגביהם התגבשו בממשלה שלש קבוצות שונות: הקיצונים העומדים על כך שזו ההזדמנות להיפטר אחת ולתמיד מכל היהודים בליטא ועל כן יש לחסלם עד האחרון. המתונים, בעיקר הקתולים, לא הסכימו לדעה זו המתנגדת לעיקרון שהחיים ניתנו ויכולים להינטל רק בידי אלהים, אך עם זאת, נחושה עמדתם להיבדל מן היהודים ומשום כך הם תומכים בבידודם בגיטאות. הקבוצה השלישית שיצאה מנקודת המוצא שעל היהודים לכפר בזעה ובדם על חטאיהם כלפי העם הליטאי, טרם הספיקה לגבש עמדה סופית.

הן בזמן הרציחות ואף כאשר שרידי היהודים בליטא (כ-40,000) נכלאו ב-1 גיטאות — וילנה, קובנה שאבלי ושווינצ'יאן — המשיכו העיתונים הליטאיים ופרסומים אחרים להשמיץ את היהודים להצדקת השמדתם ולמען סילוק השארית מאדמת ליטא. להלן כמה מכותרות המאמרים על נושאים אלו: 'לא נהיה עבדים של יהודים'; 'היהודי

6. מתוך דריח מאת ס.ס. שטאנדארטנפירר יגר Standartenführer Jäger ראש משטרת הבטחון בליטא ב-1.12.1941 שם, עמ' 138 (תרגום ליטאי).
7. א. ירושלמי, אומקום סוף יידן אין שאחלער נעטא אן אין ארומיקע שטעטלעך. ליטע בעריכת מ. סודארסקי ואחרים, ניו יורק, 1951, עמ' 1830.
8. לפי ציטוט על פי הזכרון של אחד מחברי משלחת זו: ל. גרפונקל, קובנה היהודית בחורבנה, ירושלים 1959 עמ' 41. על התאזרותו של כוהן דת זה למשך הימים לקבל לדירתו יהודים באופן בלתי חוקי וכן על גותו מעשיהם של הגרמנים, ראה: שם, עמ' 153, 224.
9. לפי ציטוט על פי הזכרון של אחד מחברי המשלחת יעקב גאלדברג, בלעטלעך פון קאווער עלטעסטוראט. פון לעצטן חורבן. מינכען, מאי 1948, מס' 7, עמ' 39.

אשם; 'רק יהודי' - ספטר; 'ליטא - בלי יהודים' וכדומה. כתזכיר שהוכן בינואר 1942 על ידי המפלגה הלאומנית הליטאית, לממשלת הרייך נאמר בין השאר: 'הליטאים סבורים שאפשר להשתמש בהצלחה ביהודי ליטא שעדיין לא היגרו עד היום ככוחות עבודה בשיקום רוסיה וביאלורוסיה החרבות, הליטאים סבורים כי יש למסור את רכוש היהודים שעזבו את ליטא לרשות העם הליטאי'.

אם כי מאז 1943 הסתמנה נטיה כללית בקרב הליטאים לרכך את יחסיהם עם היהודים המעטים שנקרו בדרכם, הרי עדיין לא סלדו מהסגרת יהודים רבים שהעזו לחמוק מהגניטאות ולהסיר את הטלאי הצהוב. כך למשל רוב הצעירים מגיטו קובנה שהיו בסתו 1943 בדרכם לפרטיזונים שביערות אוגוסטובה, הוסגרו לגסטפו ולמשטרה הליטאית על ידי איכרים. ניתן לאמוד ב-20% את מספר החללים היהודים מבין הפרטיזונים שניספו בדרך זו. חייבים לציין שבמשך כל תקופת הכיבוש הגרמני ובמיוחד בשלב האחרון (1943-44) נמצאו גם ליטאים שביטאו אהדתם ליהודים בדרכים שונות ואפילו היו כאלה שסייעו להם בפועל להינצל גם כשהדבר היה כרוך בסכנות. אלו היו בעיקר אנשים מחוגי האינטליגנציה, הכמורה או איכרים פשוטים. על סמך עובדות שונות ניתן לאמדם בכ-600 בלבד. עובדה יוצאת דופן זו נוצלה כבר בסוף המלחמה ובעיקר לאחריה על ידי האמיגרציה הליטאית הגדולה במערב, לשם תיקון התדמית של העם הליטאי בדעת הקהל העולמית ממנו מצפה היא לתמיכה במאמציה לכונן שוב מדינה עצמאית. ההיסטוריוגרפיה הסובייטית-ליטאית מנסה עד היום להוכיח על ידי תופעה דלה זו את 'אהוות העמים' שעמד במבחן אף תחת משטר הכיבוש הנאצי, 'פרט למיעוט של רוצחים שפלים אשר רובם ככולם היו לאומנים פאשיסטים ובני קולאקים'.

פרט לגורם האחרון שהשפעתו למעשה היתה כאמור, מינימלית, התלכדו איפוא, שלשת הגורמים הראשונים בצורה מרוכזת בתקופת הכיבוש הנאצי; כשהתקופה הקצרה לפני כן של השלטון הסובייטי משמשת מאיץ לתהליך של משבר האמון. אכן צדק לשצ'ינסקי בקביעתו 'שזכותם ההיסטורית של הווארסליניקאי היא - בהיותם היוזמים של האנטישמיות הכלכלית המודרנית בליטא, ועליהם ממילא מוטלת

10. מאמרים אלו הופיעו ביומן הליטאי - Naujoji Lietuva (ליטא החדשה) מס' 7, 25,

30, 40. (ארכ' כורשת מס' 1.362 D).

11. מצוטט על ידי אליעזר ירושלמי, פנקס ש ב ל י, יומן מגיטו ליטאי, עמ' 2/224.

ביוני 1943).

12. אומדנה זו נעשתה על סמך ידיעת הדברים מקרוב והסתמכה בין השאר על חומר מרוכז בנושא זה בו מוזכרים לפחות כ-400 מצילי יהודים ליטאיים (ובניהם גם כמרים) ורוסיים. S. Binkienė, Iz be ginkly Kariai, Vilnius, 1967, Mintis 295p. (חיילים גם בלי נשק).

13. 'אפילו תחת הכיבוש הנאצי' - נאמר במקור יהודי המסתמך על ידיעות מחוגי השגרירות הליטאית בשווייץ - 'הליטאים והיהודים עדיין מקימים יחסים ידידותיים ברפובליקה הקטנה'. קונגרס וויקלי כרך 9, מס' 4, 20.2.1942, עמ' 5. News from Lithuania. Congress Weekly. אפילו בסוף 1943 עדיין מחזיק בדעה זו בטאן איגוד יוצאי ליטא בארצות הברית, במאמר - 'אייניקע פאקטן' (כמה עובדות משמחות) ליטווישער ייד, דעצעמבער 1943, מס' 3-2, עמ' 19.

האחריות לשחיתות הדמים שבוצעו על ידי המונים פראיים ליטאיים בהנהגת הגרמנים ובסיועם'.

עם זאת אין בכך הסבר להיקף לעצמה ולאכזריות שבכצוע הרציחות; אין ספק איפוא, שהמפתח לפתרון שאלה זו, נעוץ בצורה זו או אחרת בתקופת המשטר הסובייטי שקדם לשואה. התוקפנות העזה של הליטאים שנבעה מתיסכולם העמוק, גבלמה אותה עת רק בכח כידוני השלטון. ועל כן הפרעות והשתוללות הדמים של ליטאים רבים בעת נסיגת הצבא האדום היוו גם מעין התפרקות המונית. 'לא צריך להיות פסיכולוג גדול כדי להכין שהבזומנות הראשונה יעשו הליטאים שמות ביהודים', ציין אחד ממנהיגי יהדות ליטא דאז; ואכן השכילו הגרמנים להטות תוקפנות עצורה זו לאפיקים הרצויים להם.

בזמן סיפוחם של כוחות ליטאיים ולאטיים לזונדרקומאנדו - מוסר שטאהלקר בדר' להימלר - נבחרו גברים כאלו שבני משפחותיהם או קרוביהם נרצחו או הוגלו על ידי הרוסים. 'כן - הוא ממשיך - צריך היה לדאוג שאותם האלמנטים שהשתתפו במבצעי הטיהור הספונטאניים, יירתמו לפעילויות טיהור קבועות וייהפכו לכוחות עזר של הס.ד.י'.

במשך הזמן הפכה אם כן, התוקפנות הספונטנית לתופעה ממוסדת ומאורגנת בצורה כזו שניתן היה להשתמש בה לא רק לחיסול יהודי ליטא אלא גם לפעולות רצח בביאלורוסיה, פולין ומקומות אחרים.

הביקורת העצמית של הליטאים וסימני התפכחותם גם הם באו לא במקרה אלא בעיקר ב-1943 - לאחר מפלת סטלינגרד והאכזבה מהפרת ההבטחות של הגרמנים בדבר כינון ליטא עצמאית; 'האם עלינו להיות תלייני אירופה? - טוען עיתון מחתרתי ליטאי ביוני אותה שנה - אחר כך הגרמנים יירו בנו כשם שהם עושים ליהודים ויצדיקו זאת קבל עולם, שכן הליטאים הם תליינים וסאדיסטים מושבעים'.

מכאן השלכה ישירה למעשי הצלה ושינוי היחס ליהודים בתקופה הזאת. אלא שכאמור, תופעה זו שצמחה בעיקר על רקע של ריגשות אשמה קולקטיבית ואכזבה מדינית - היתה מצומצמת יחסית, ובאה מאוחר מדי.

לא בכדי הצהירה בצורה חד-משמעית הוועדה הראשונה של שארית הפליטה

14. יעקוב לעשצינסקי, די עקאנאמישע לאנע פון די יידן אין ליטע (1919-1939), ליטע שם עמ' 902.

15. ל. גרפונקל שם, עמ' 260.

16. I.M.T.L. - 180 כרך 37, עמ' 672. בדר' עסף ששלח שטאלקר להיידריך נאמר: כי 'פארטיזונים הליטאים' הצדיקו לגמרי את אמונו בהם וכי בפלוגות החיסול שלו משרתים 8 ליטאים כנגד כל גרמני; I.M.T.L. P.S. - 2273 כרך 30 עמ' 75.

17. מצוטט מתוך תרעמו הגרמני של כרוז מחתרתי ליטאי הנמצא בארכיון יווא וסימנו: Occ E₃ ba-63.

18. על קיי האפולוגטיקה של ההיסטוריוגרפיה הליטאית לאחר מלח'ה חשנייה ראה: דב לוין, הרוצחים בנקיין כפיהם. נסיונות לטיהור הליטאים מאשמת רצח היהודים. ידיעות יד ושם מס. 15/16, אפריל 1958, עמ' 6-7.

של יהודי ליטא שהתקימה ב־25 באפריל 1947 במינכן על אשמת העם הליטאי ברצח יהדות ליטא¹⁹.

אם כי בעובדות שתוארו לעיל יש משום תשובה לשאלה כיצד התפתחו היחסים בין הליטאים ליהודים עד כדי משבר, יש ללכך עובדות אלו כדי לקבל תשובה על השאלה השניה: מה היו הסיבות או הגורמים של משבר היחסים הזה שהפך את שני הצדדים לטובחים ונטבחים.

אכן מתוך החומר שלפנינו ניתן להבחין לפחות ב־4 גורמים מרכזיים שהשפיעו על יחסיהם של היהודים הליטאים:

1) הגורם הכלכלי. גורם זה שבשנים הראשונות לעצמאות ליטא לא היה ניכר כמעט מחוסר מעמד סוחרים ובעלי מקצועות חפשים ליטאים, בא לידי ביטוי נמרץ בשנים ערב מלח"ה ה־2, אלא שההתמודדות על רקע זה לא הייתה אלימה כמו בפולין. בתקופת המשטר הסובייטי טושטש, לכאורה, גורם זה אך לא בוטל. יתר על כן, כניסת כמה מאות פקידי יהודים לניהול חברות כלכליות שקודם לכן לא הייתה בהן דריסת רגל ליהודי, נתפרשה על ידי הליטאים כנסיגה שלהם. בתקופת הכיבוש הנאצי התמקד גורם זה סביב הרכוש היהודי של המושמדים והכלואים בגיטאות ובמחנות העבודה.

2) הגורם המדיני. עם כינון העצמאות הליטאית ודעיכת מאבקה המדיני בשאלת וילנה וממל, איבדה משמעותה במידה רבה התמיכה המדינית שניתנה לליטאים במשך שנים על ידי אישים יהודים ודעת הקהל היהודית בזירה העולמית. יתר על כן כניסת ליטא לספירת ההשפעה הגרמנית אך הפכה תמיכה זו למיותרת ומזיקה לאינטרס הליטאי המדיני. בתקופת המשטר הסובייטי נתגלה ניגוד בולט באוריינטציה המדינית של היהודים והליטאים. בעת הכיבוש הנאצי לא במקרה הפך מבחינת העיתוי, המאבק המדיני של הקיצונים הליטאים למדינה ליטאית בחסות הגרמנים עם השתתפותם המירכית ברציחות. באותה תקופה גויסו אלפי פליטים יהודים מליטא לדיביויה מס' 16 של הצבא האדום, בכך מילאו איפוא, היהודים פונקציה פוליטית ממדרגה ראשונה לתעמולה הסובייטית שדיביויה ליטאית נלחמת בפועל נגד הכיבוש הנאצי של ליטא ובעד ליטא סובייטית. קומץ החיילים הליטאים ביחידה זו התייחס בדרך כלל בדחילו ורחימו לחבריהם לנשק היהודים שהיוו שם רוב יחסי.

3) הגורם הרגשי. בעוד אשר לפני המלחמה התבטא גורם זה בעיקר בנטיית בלתי מגובשות של קנאה שפרצו פה ושם בחוגי סטודנטים ועירוניים ליטאים כלפי הצלחת האינטלקטואלים ואנשי העסקים היהודים, הפך בתקופת השילטון הסובייטי לדומיננטי האפיל על מכלול היחסים בין הליטאים ליהודים. התמנותו של צעיר לקצין המיליציה נתפשה על ידם כאקט של כפינות טובה ובגיודה; בייחוד כאשר לעיני חים קצין זה היה חייב בתוקף תפקידו לבצע מאסרים וגירושים של ליטאים שהיו בעיניהם כפטריוטים. לא פחות חשוב להדגיש שתפישה זו הייתה כללית והקיפה בעוצמה זו או אחרת את רוב האוכלוסיה הליטאית.

19. על סכומי ועידה זו בקשר לנושא האמור וההחלטות המעשיות שנתקבלו בהתאם ראה יוסף גאר. אומקום פון דער יידישער קאוונע. מינכן, 1948, עמ' 268-269.

4) הגורם הערכי. למרות היות רוב הליטאים כפריים קתולים כמעט ולא היו בנייהם כיתוי קנאות דתית קיצונית. מאידך לא חרגו בדרך כלל היחסים בין ראשי הדת הקתולית והיהודית בין שתי מלחמות העולם מעבר למפגשים רשמיים. מכל מקום היחסים היו חיוביים עד כדי הצדקת הציפיות של היהודים לתמיכה מצדם. כך למשל קיבלו יהודים יוצאי ליטא בארה"ב, ב־1943, את התעמולה של מדינאים ליטאים על עזרה רחבה ושיטתית שמושיטה הכנסיה ליהודים, כביכול, בליטא — כדבר טבעי. על אף האכזבה הכללית מצפיות אלו עובדה היא שבין המצילים היו קתולים רבים אדוקים שעשו זאת מתוך מניעים ערכיים טהורים, בדומה לכך נהגו גם קומץ הסר. S.R. שהיו בליטא אך פעילותם התרכזו בעיקר בעמיתיהם שברחוב היהודי. בקומוניקציה בין הקומוניסטים הליטאים לבין היהודים בלט במיוחד הצד התכליתי לעומת הרצון לסייע להם כלקרבנות.